

PUBLICAȚIE
SĂPTĂMÎNALĂ
EDITATĂ DE
GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

● Grafică : Sorin Ilfoveanu ● Un dosar deschis : „Și cine este aproapele meu ?” ● Comentarii, intervenții de : Adrian Marino, Dan Oprescu, Suzana Holan, Vasile Dan ● Epopeea unei duminici ● Gabriel Liiceanu, în dialog ● Accente ● În serial : Václav Havel, L. Gozman și A. Etkind ; Dan Petrescu și Liviu Cangeopol ●

STARE DE ASEDIU

C.F.S.N. nu este sursa tuturor tensiunilor din ultimele zile, cum s-ar părea la prima vedere. Totuși vina acestui grup constă în lipsa de transparență a informației. Sau cu un cuvânt drag aici : lipsa de giasnost. Tăcerea, aminarea dezvoltărilor, adevărului trunchiat, zigzagul măsurilor luate doar pe jumătate — toate acestea au dus și duc în continuare la o creștere spontană și rapidă a temperaturii climatului politic. Oamenii ies în stradă înși pentru a afla ce se întâmplă. Apoi pentru a lua atitudine. Și, în cele din urmă, pentru a revendica. S-a observat, C.F.S.N. nu a anticipat dorințele maselor, și și-a onorat prea puțin punctele din declarația din 22 decembrie, și pe acestea după lungi ezitări. S-a creat astfel un fals dialog, purtat mai ales în Piața Victoriei. Un limbaj simplificat care constă în reflexul de a ieși pe străzi. Altfel, C.F.S.N. uită ce are de făcut, mai ales de democrație și de o politică a ușilor deschise. Piața Victoriei a devenit un fel de Tiananmen bucureșteană, unde se strânge lumea să discute, să schimbe informațiile care lipsesc din radio-TV și presă. Și sperăm să nu se găsească un Dan Siao Pin pentru demonstrații. Sloganul revoluției a fost „Fără violență !”

Spuneam că nu C.F.S.N. se află la rădăcina tuturor relelor care ni se întâmplă. C.F.S.N. a preluat puterea în condiții extrem de periculoase și a reușit să pacifice — sprijinit de entuziasmul popular — țara în puține zile. Nu a fost nici hoar, nici intervenție străină, nici dictatură militară. Aceste merite îi aparțin.

Cauza majoră a tensiunilor care se exprimă acum pe toate căile posibile este acumularea de conflicte (economice, etnice, sociale, politice etc.) sub regimul comunist. Revoluția a prilejuit manifestarea „la vedere” a acestor conflicte multă vreme ascunse. Propaganda vechiului regim stăruia insistent să convingă că România este perfect omogenă, fără diferențieri de interese și de statut. O unitate de monolit așa suna expresia repetată la nesfârșit. De fapt, tensiunile s-au acumulat și au produs revoluția. Acum contradicțiile care au dus la căderea dictatorului se pot, în sfârșit, exprima. Fie în presă — care devine tot mai multicoloră —, fie la TV — mai puțin, adică alb-negru — fie la C.P.U.N., fie în stradă, în fabrici și școli. Toate tensiunile încearcă să-și găsească soluții adecvate astăzi. De aceea nu trebuie să mire pe nimeni că atmosfera se încinge pe zi ce trece. Din păcate limbajul politic pe care-l deținem conține numai extreme : huiduieli (dublate de asaltări de sedii) și aclamații (dublate de asaltări de sedii).

La toate acestea se adaugă apropierea alegerilor. Forțele politice sînt mai atente să obțină avantaje electorale decât să rezolve problemele cu care se înfruntă țara. Așa că, în mod normal, trebuie să ne așteptăm în continuare la o recrudescență a violenței, și la o înăsprire a relațiilor dintre partide, între diferite grupuri de interese iar climatul social va cunoaște temperaturi și mai ridicate. Vom avea o succesiune de crize : politice, de încredere, răbufniri ale nemulțumirii, revendicări economice, greve, demonstrații. Regimul ceaușist n-a rezolvat nimic. A produs un dezastru, înapoiere economică, sărăcie, ignoranță.

Astăzi situația pare foarte aproape de a scăpa de sub control. Probleme de aprovizionare, lipsă de informații, tensiuni etnice și sociale, economia în plină expectativă etc. Toate acestea se regăsesc firește în lozincile cu care oamenii ies pe străzi. C.P.U.N. ar trebui să ia măcar minimele măsuri ce se impun pentru a calma spiritele, pentru dezamorsarea crizei în care ne aflăm. Pînă nu e prea târziu ! C.P.U.N. trebuie să rezolve urgent ce se poate rezolva acum, lăsînd în umbră calculele electorale. Una ar fi să nu mai agite muncitorii prin fabrici cu promisiuni. Alta ar fi să clarifice spinoasa problemă a securității care îngrijorează și menține o atmosferă de suspiciune și frică, și contribuie decisiv la crearea unei imagini defavorabile pentru Guvern, atât în opinia publică românească cît și în străinătate. Alta ar fi găsirea unei soluții reale pentru televiziune ; schimbarea unei persoane cu ața nu schimbă mare lucru ; e nevoie de o reglementare de ansamblu a acestei instituții care singură, poate câștiga, sau da un câștigător, în alegeri.

Dacă C.P.U.N., Biroul Executiv, nu ia măsuri grabnice de însănătoșire a climatului social, de mărirea a încrederii în activitatea sa, România va semăna tot mai mult cu o țară aflată sub stare de asediu. Și după cîteva luni, nu numai că va semăna cu o astfel de țară, dar chiar se va afla sub stare de asediu.

STELIAN TĂNASE

Fotografie de EMANUEL PARVU

puterea celor fără putere

VÁCLAV HAVEL

(Urmare din numărul trecut)

A te dezbăra de povara categoriilor și obiceiurilor tradiționale și a te deschide deplin lumii existenței umane pentru a trage apoi concluzii politice, abia după ce ai analizat-o: acest demers nu e doar mai realist din punct de vedere politic, ci, în același timp, din punctul de vedere al unei „stări de lucruri ideale”, mai promițător sub aspect politic. O autentică, profundă și durabilă schimbare în bine nu mai poate rezulta — așa cum voi încerca să arăt în altă parte — din victoria (dacă aceasta e posibilă) vreunei din concepțiile politice tradiționale, care nu poate fi, în ultimă instanță, decît exterioară, adică o concepție structurală sau sistemică. Mai mult decît oricînd, o astfel de schimbare va trebui să derive din existența umană, din reconstituirea fundamentală a poziției oamenilor în lume, a relației lor cu ei înșiși, cu semenii lor și cu universul. Dacă e să se configureze un model economic și politic mai bun, atunci, poate în mai mare măsură decît oricînd, el trebuie să derive din profunde modificări existențiale și morale în societate. Asta nu e ceva ce se poate proiecta și lansa, ca un nou automobil. Dacă e să fie ceva mai mult decît o nouă variație a vechii degenerescențe, trebuie să fie, mai presus de toate, o expresie a vieții în procesul ei de transformare. Un sistem mai bun nu va asigura de la sine o viață mai bună. Mai degrabă contrariul e adevărat: doar creînd o viață mai bună se poate elabora un sistem mai bun.

O dată în plus, repet că nu subapreciez importanța gândirii politice și unei activități politice conceptuale. Dimpotrivă, cred că eguăm mereu în realizarea unei autentice gândiri politice și unei autentice activități politice. Cînd spun „autentică”, mă gîndesc însă la tipul de gîndire și activitate conceptuală eliberate de toate schemele politice tradiționale care au fost importante în circumstanțele noastre dintr-o lume care nu se va mai întoarce niciodată (și a cărei reînnoire, dacă ar fi posibilă, n-ar aduce cu sine nici o soluție permanentă a problemelor celor mai importante).

Internaționalele a două și a patra, ca și alte numeroase forțe și organizații politice, pot, desigur, oferi un sprijin politic notabil variațiilor noastre eforturi, dar nici una nu poate soluționa în locul nostru problemele noastre. Ele operează într-o lume diferită și sînt produsul unor circumstanțe diferite. Concepțiile lor teoretice pot fi interesante și instructive pentru noi, dar un lucru e sigur: nu ne putem soluționa problemele prin simplă identificare cu aceste organizații. Iar tentativele din țara noastră de a plasa ceea ce facem în contextul unor din discuțiile care domină viața politică în societățile democratice par adesea pură frivolitate. De exemplu, e oare posibil să se discute serios dacă vrem să schimbăm sistemul sau doar să-l reformăm? În condițiile în care trăim, aceasta e o falsă problemă, căci nu există pentru moment posibilități de a realiza nici una din aceste intenții. Nu e clar nici măcar unde sîrsește reforma și începe schimbarea. Știm, dintr-un număr de experiențe dure, că nici reforma, nici schimbarea, nu sînt, în ele însele, o garanție. Știm că în ultimă instanță e indiferent pentru noi dacă sistemul în care trăim apare, în lumina unei doctrine particulare, „schimbat” sau „reformat”. Preocuparea noastră este dacă putem trăi demn într-un astfel de sistem, dacă el servește oamenilor mai degrabă decît să și-i aservească. Luțăm, pentru a realiza acest lucru, cu mijloacele care ne stau la îndemînă, cele pe care are sens să le utilizăm. Ziaristii occidentali, înundați de banalitățile politice în care trăiesc, ne pot califica acțiunile drept excesiv de legaliste, prea riscante, revizioniste, contra-revoluționare, burghe-

ze, comuniste, prea de dreapta, prea de stînga. Dar e ultimul lucru care ne poate interesa.

XII

Un concept care constituie o constantă surdă de confuzie, în special pentru că a fost importat în condițiile noastre din condiții în întregime diferite, este conceptul de opoziție. Ce înseamnă, exact, opoziție în sistemul post-totalitar?

În societăți democratice cu un sistem parlamentar tradițional de guvernare opoziția politică e înțeleasă ca o forță politică la nivelul puterii efective (cel mai frecvent un partid sau o coaliție de partide) care nu este parte a guvernului. Ea oferă o alternativă la programul politic, are ambiția de a guverna și e recunoscută și respectată de guvernul la putere ca un element natural în viața politică a țării. Ea caută să-și lărgească influența prin mijloace politice și e în competiție pentru putere pe baza unor regulamente legale asupra cărora există un acord.

Alături de această formă de opoziție există fenomenul „opoziției extra-parlamentare” care constă și el din forțe organizate mai mult sau mai puțin la nivelul puterii efective, dar operînd în afara regulilor create de sistem și utilizînd mijloace diferite de cele curente în acest cadru.

În dictaturile clasice termenul de opoziție e înțeles ca desemnînd forțele politice care au, și ele, un program politic alternativ. Ele operează fie legal, fie la limitele extreme ale legalității, dar în oricare dintre cazuri ele nu pot intra în competiție în cadrul unor regulamente convenite. Termenul de opoziție se mai poate aplica unor forțe care se pregătesc pentru o confruntare violentă cu puterea guvernantă, sau care se simt ca fiind deja în această situație de confruntare, așa cum sînt diferitele grupuri de guerrilă sau mișcări de eliberare.

Opoziția în sistemul post-totalitar nu există în nici unul din aceste sensuri. În ce fel poate fi atunci utilizat termenul?

1. Termenul de „opoziție” este ocazional aplicat, în special de ziaristii occidentali, persoanelor sau grupurilor în interiorul puterii care se află în stare de conflict acut cu autoritățile supreme. Motivele unui atare conflict pot fi unele dezacorduri (nu foarte acute, desigur) de natură conceptuală, dar cel mai adesea este pur și simplu vorba de o dorință de putere sau o antipatie personală față de unul dintre cei care reprezintă această putere.

2. Opoziția poate fi de asemenea înțeleasă ca orice are, sau poate avea, un efect politic indirect în sensul deja menționat, adică orice e perceput ca primejdie de sistemul post-totalitar, ceea ce înseamnă că este, într-adevăr, o primejdie pentru el. În acest sens, opoziția înseamnă orice tentativă de a trăi în adevăr, de la refuzul aprozaristului de a afișa lozincă în vitrina sa, la un poem scris liber; înseamnă, cu alte cuvinte, orice manifestare în care telurile autentice ale vieții debordă limitele în care au fost constrînse să existe de telurile sistemului.

3. Mai frecvent însă, opoziția este înțeleasă (din nou, în special de ziaristii occidentali) ca aplicîndu-se unor grupuri de oameni care fac publice atitudinile lor nonconformiste și opiniile lor critice, care nu fac nici un secret din gîndirea lor independentă și care, într-o măsură mai mare sau mai mică, se consideră o forță politică. În acest sens ideea de „opoziție” se suprapune în parte cu cea de „disidență”, deși există, desigur, mari deosebiri cît privește măsura în care această etichetă e acceptată sau respinsă. Asta depinde nu numai de modul în care acești oameni își aleg puterea ca fiind o putere în sens direct politic și de faptul dacă au sau nu ambiția de a participa la puterea efectivă, ci și de felul în care fiecare înțelege ideea de „opoziție”.

Din nou un exemplu: în declarația sa inițială, Carta 77 scoate în evidență faptul

că ea nu este o opoziție pentru că nu are intenția să prezinte un program politic alternativ. Ea își vede misiunea ca fiind cu totul diferită, căci nu a prezentat astfel de programe. În fapt, dacă a prezentat un program alternativ este ceea ce definește natura unei opoziții în statele post-totalitare, atunci Carta nu poate fi considerată o opoziție.

Guvernul cehoslovac a considerat însă Carta 77 ca pe o asociație de opoziție în sens expres dintru bun început și a tratat-o ca atare. Asta înseamnă că guvernul — și nu e decît firesc să fie așa — înțelege termenul „opoziție” cam în felul în care l-am definit la punctul 2, adică însemnînd orice izbitoare să evite totala manipulare și neagă, în acest fel, principiul că sistemul are putere absolută asupra individului.

Dacă acceptăm această definiție a opoziției, atunci trebuie desigur să considerăm, împreună cu guvernul, Carta 77 ca pe o autentică opoziție, căci ea reprezintă o serioasă provocare la adresa integrității puterii post-totalitare, înrădăcinată în „viața în minciună”.

Cu totul altceva este însă dacă sîntem atenți la modul în care semnatarii individuali ai Cartei 77 se gîndesc pe ei înșiși în raport cu ideea de opoziție. Impresia mea este că majoritatea își înțelegă înțelegerea termenului pe sensul său tradițional, așa cum s-a înțeles în societățile democratice (sau în dictaturile clasice): ei înțeleg, deci, opoziția, chiar și în Cehoslovacia, ca pe o forță politică definită care, deși nu operează la nivelul puterii efective și cu atât mai puțin în cadrul unor regulamente respectate de guvern, n-ar respinge totuși ocazia de a participa la puterea efectivă. Întrucît are, într-un sens, un program politic alternativ, al cărui propozent sînt pregătiți să accepte responsabilități politice directe. Dată fiind această concepție cu privire la opoziție, unii dintre membrii Cartei — majoritatea — nu se văd pe ei înșiși în această lumină. Alții — o minoritate — se văd astfel, chiar dacă respectă deplin faptul că nu e loc în interiorul Cartei 77 pentru o activitate de „opoziție” în acest sens. În același timp însă, poate că orice membru al Cartei e suficient de familiarizat cu natura specifică a condițiilor în sistemul post-totalitar pentru a realiza că nu numai lupta pentru drepturile omului deține o forță politică proprie, ci și unele activități, incomparabil mai „inocente” astfel încît ele pot fi înțelese ca un aspect al opoziției. Nici un membru al Cartei n-ar putea obiecta la a fi considerat în „opoziție” în acest sens.

Există însă o altă circumstanță care complică considerabil lucrurile. Timp de multe zeci de ani puterea conducătoare în blocul sovietic a utilizat eticheta „opoziție” ca pe cea mai neagră acuzație, ca pe sinonimul cuvîntului „dușman”. A califica pe cineva „membru al opoziției” echivalează cu a spune că acest cineva încearcă să răstoarne guvernul și să pună capăt socialismului (firește, plătît de imperiaștii). Au fost epoci cînd o astfel de etichetă ducea direct la închisoare și asta nu încurajează oamenii să și-o aplice lor înșiși. În plus, nu e decît un cuvînt și ceea ce se face în mod concret e mai important decît felul în care etichetăm această activitate.

Un ultim motiv pentru care mulți resping acest termen este conotația lui negativă. Oamenii care se definesc ca fiind în „opoziție” o fac în relație cu o „poziție” preexistentă. Cu alte cuvinte, ei se raportează în mod specific la puterea care conduce societatea și o definesc prin ea derivîndu-și propria „poziție” din cea a regimului. Pentru oameni care au decît, pur și simplu, să trăiască în adevăr, să spună cu voce tare ce gîndesc, să-și exprime solidaritatea cu conștienții lor, să crească cum vor și să trăiască în armonie cu „sinele” lor mai bun, e de bună seamă dezagreasabil să se simtă obligați să-și definească propria lor „poziție”, pozitivă și originală, negativ, în altfel de termeni și să se gîndească pe ei înșiși ca fiind înțeles împotriva unui lucru și nu, pur și simplu, oameni care sînt ceea ce sînt.

Este clar că unicul mod de a evita neînțelegerile e de a spune cu claritate — înainte de a-l utiliza — în ce sens sînt utilizați termenii „opoziție” și „membru al opoziției” și cum sînt ei de înțeles în circumstanțele noastre.

XIII

Dacă termenul „opoziție” a fost importat în sistemul post-totalitar din societățile democratice în absența unui acord general privind semnificația lui în condiții atît de diferite, termenul „disident” a fost ales de ziaristii occidentali și este astăzi în mod general acceptat, tocmai, ca o denumire pentru un fenomen specific sistemului post-totalitar și aproape total absent — cel puțin în această formă — în societățile democratice.

Traducere: ANCA OROVEANU

(Ve urma)

Alexander Dubček și Václav Havel

ȘI CINE ESTE

APROAPELE

MEU ?

Cititorii noștri își mai amintesc, desigur, de celebra butadă a lui Eugen Ionescu, folosită drept sprijin moral de candidi și filantropi, mai ales în scopul resurecției nădejdi în conciliere atunci când realizăm imposibilitatea purtării unui dialog cu metode civilizate: „Luați un cerc, mîngiați-l și va deveni vicious”. Problema minoritară, resurecția cerințelor acesteia, cauzele ce se proferează din partea majorității, legiferarea dreptului egal, ocrotirea specificității și identității de sine, bănuiala amăgirii,

a ademenirii, lipsa de încredere în gesturile celui alt — iată numai câteva din segmentele cercului incriminat. Dificila întreprindere de a releva măcar o parte din caracteristicile și opiniile celor ce compun masa celor în situație de minoritate constituie cuprinsul paginilor care urmează. Am dori ca (măcar) climatul lor să fie în acord cu însușirile climei țării, temperat-continentale, cum se știe. (T.S.)

Cu o lumînare și o carte

La două luni după răsturnarea dictaturii, societatea noastră se află în situația unei teribile confruntări cu un ansamblu de simptome ale crizei economice, politice, morale care ascund o sumă de capcane. Bucuria legitimă, a energiilor ce se pot deslășura în lăsură posibilităților victoriei, al eliberării acțiunii sociale eficiente nu poate ascunde pierderile ce se ridică în calea plămădirii statului de drept, democratic, cu o viață publică pluralistă. Aceste „bariere” sînt durate din detenul rigid, cenușiu al practicii ideologice totalitare, liantul lor este asigurarea de indoctrinarea manipulativă, otrăvitoare de suflete ce a implementat idei tronate și putini bezmetice, slujind interesele puterii nelăgrădite.

Cauzele crizei din economie sînt, relativ, lesne de relevat. Mai dificil este a numi trasant și sugestiv toți factorii ce concurează la criza politico-morală, mai greu e să decopertezi, să aduci la lumina

rădăcinile sale ce sînt profund ancorate, vinjoase și extrem de ramificate. O analiză în acest sens provoacă, legic, vătămări dureroase, lezînd presupuse interese. Între altele, analiza pretinde răspuns la întrebarea: de ce a putut fi tirania atât de longevivă, cum de a reușit, într-o atît de considerabilă măsură, să ruineze, cu eficiență, legăturile interumane. Varianta autohtonă a ideologiei comuniste, acest amalgam mișmat specific este doar una dintre cauze; brutalitatea angrenajului represiv aliată cu sirenita primitivă nu explică încă totul. Se cuvine să o spunem răspicat, fără ochivoc: în epoca noastră, dictaturile totalitare au slăbit și au obținut succese (temporare) — întotdeauna și pretutindeni, dar la noi într-o măsură sporită — bazîndu-se pe ideologia ultranaționalismului, a soviniemului și xenofobiei. Tiranul detronat încerca, în ultimele sale cuvîntări, să atribuie maselor populare

ridicate la luptă sub zodia idealurilor patriotice, tinerilor ce demonstrau pentru viitorul lor, acuza stujirii unor interese străine: dorința de a apăra cu ghearele și cu dinții propria sa putere se vroia a fi mascată cu lozincile independenței și suveranității. În oglinda deformantă, strîmbă a argumentației sale, cei care demonstrau non-violent împotriva tiraniei deveniseră agenți ai unor puteri străine, sîr Ministrul Apărării Naționale, care nu se înduplecase să ordone armatei foc împotriva propriului popor — trădător de țară. Au fost manevre străvezii, încoronînd acea campanie manipulatorie purtată răstimp de decenii, care încerca să legitimeze cu spectrul născocit al amenințării, al pericolului intern și extern, asuprirea desăntată, permanentizarea lipsurilor, practica inumană a puterii nelăgrădite. Lanțul de evenimente, din păcate atît de bogat în atrocități al întregului secol al XX-lea, probează în mod convingător: dictaturile totalitare au reușit, întotdeauna, să amăgească popoarele în modul cel mai eficient recurgînd la miturile istorice fanlistice. În fapt), Confruntarea cu aceste fenomene este dureroasă, pretinde o consecvență

morală de excepție și temeritate; dar, ea este neapărat necesară, așa cum o dovedesc, cu vîrf și îndesat, tensiunile și conflictele din aceste zile. Ideile calpe ale dictaturii totalitare, ale comunismului național — specifice, mitizante și barbăre se țese din nou la lumină, își răspîndesc otrava. A presupune că ideologia și practica dictaturii, a tiraniei a fost întru toate vinovată și vătămătoare — este, din capul locului, o contradicție de logică — întru toate, mai puțin comportamentul și uzanțele în problematica minorităților naționale. Tensiunile ce s-au iscat și se înmulțesc în jurul instruirii în limba maternă și, în genere, a folosirii limbii materne — pe de o parte, opoziția activă, recursul la amenințare, dezlîntuirea patimilor desarte, pe de cealaltă, tergiversările, măsurile nu îndeajuns cumpanite, tăcerea pudibondă (?), indiferența, informarea părtinitoare ori intenționat eronată — demonstrează că această contradicție există, e acută, tulbură apele. Pentru o soluționare se cuvine ca, în

GALFALVI ZSOLT

(Continuare în pag. 19)

Emigrația — o problemă a minorităților germane?

Evenimentele revoluției anticomuniste se succed cu o repeticție uimitoare în România. Totuși, se întrevăd niște constante în ceea ce privește situația minorității germane. Vizita domnului Genschler, vicecancelar al R. F. Germane, a dus la clarificarea stării de fapt: 60% din germanii din România doresc să emigreze definitiv chiar și sub noile auspicii. R.F.G.-ul îi va primi în continuare, în aceleași condiții. Dar va încerca, pe multiple căi, să-i sprijine pe cei care vor să rămînă în România. Aceste ajutoare masive nu vor avea drept scop

creșterea unor „insule ale bunăstării”, cum se exprimă presa vestgermană, așadar nu ar fi vorba de creșterea unor avantaje în România care să depindă de apartenența națională. Dimpotrivă, prima formă de ajutor s-a stabilit deja prin alocarea unei sume de 50 de milioane de mărci pentru livrarea de energie în rețeaua națională. Se discută tratative pentru stabilirea unor acorduri de mai lungă durată cu actualul guvern — în ciuda caracterului său tranzitoriu — în scopul refacerii economiei, avînd în vedere faptul că, orice formă va lua procesul de de-

mocratizare, pentru realizarea lui e nevoie de un cadru economic stabil.

Așadar, cea mai mare parte a minorității germane este hotărâtă să plece din România. Efectele momentane, dar mai cu seamă cele de lungă durată, vor afecta atît economia cît și angrenajul social al țării. Emigranții le vor resimți însă în primul rînd pe cele culturale și individual-afective. Nimeni nu pleacă cu inima ușoară din patria sa unde strămoșii au trăit timp de opt secole în bună stare și bună înțelegere cu toate celelalte naționalități, constituind totodată și un factor de stabilitate interetică și progres economic. Sună poate paradoxal, dar eu sînt de părere că în România nu există atît o problemă „germană” a emigrării, cît cauze ale emigrării de natură mult mai profundă care continuă să-i afecteze pe toți locuitorii acestei țări. Dacă nu vor fi atenuate în cel mai scurt timp, ele vor duce la un val de

HELMUT BRITZ

(Continuare în pag. 20)

Încă ceva despre antievreism *)

Invidia, concurența, jaful, diversitatea nu explică însăși esența antievreismului, ci doar motivele de a recurge la el. Este mult mai „convîngător” să se arunce vina dificultăților prin care trece o societate asupra „alogenilor” decît asupra „indigenilor”; de calamități nu pot fi niciodată vinovați băștinășii, ci doar străinii, cei ce sînt deosebiți, veneticii, ceilalți.

Nimeni nu poate să scape de această prejudecată fără o sustinută luptă cu sine însuși. Cînd evreii vorbeau de un geniu de origine evreiască, au tendința să laude mai mult evreitatea lui decît genialitatea lui, iar cînd neevreii înțeleg un licăles de origine evreiască sînt înclinați să injure evreitatea lui mai degrabă

decît ticăloșia lui. Se uită că dacă Freud s-ar fi născut în 1856 în Palestina, la Borsheva, de pildă, și ar fi rămas acolo, Psihanaliza n-ar fi apărut. Numai întilnirea dintre evreitatea lui Freud și cultura europeană a putut să ducă la crearea ei. Cînd este vorba de o comunitate umană, compusă din individualități distincte, orice judecată totalitară, de tipul „Toți S sînt P”, este falsă. Orice națiune este o unitate în diversitate, o comunitate lingvistică și culturală, în care fiecare este el însuși, un unicat nepotabil și de nelocuit.

Și mai grav este că antievreismul a fost interiorizat de unii evreii, ajungînd pînă la „ura de sine”. Mă întreb dacă

afirmația unor evreii, nu puțin, că nu se sînt dedoc evreii nu este o formă atenuată a aceleiași „ură de sine”.

Nimic nu împiedică un evreu să se integreze cu toată ființa lui în comunitatea națională în care trăiește și gîndește, fără să-și renunțe dimensiunea evreiască.

Antievreismul continuă o prejudecată care are rădăcini paho-sociale mult mai vechi decît poporul evreu: în mentalitatea tribală a neamurilor aflate încă în presajia naturii.

În natură, deosebitul este imediat reprimat. O cîoară vopsită este imediat omorîta de congenerii ei. În menajeria unui circ din Geneva o femelă leopard a născut trei puți cu blana în înregime albă. Mama n-a putut suporta această „anomalie” și, înainte ca puizicii să poată interveni, i-a sufocat. În natură indivizii trebuie să fie asemănători; numai specia este diferită și speciile se dușmănesc între ele.

HENRI WALD

(Continuare în pag. 16)

PAVEL CÂMPEANU

CONFORTUL DISPERĂRII

● PREAMBUL

Ani de-a rândul, pentru cel mai mult dintre noi, biografia a servit drept adăpost împotriva unei istorii vrăjmoase. Iată că, în afara, o altfel de istorie ne violează biografiile. Mintuloare și chinătoare, această răsturnare ne ține răsuflarea. Simțim absorbiți de o atmosferă în care este mult mai obositor să încerci să fii lucid decât să te lăși pradă disperării. Zinoviev, acest analist incisiv, original și incurabil cernit al stalinismului, ne invită prin articolul recent publicat în „22” spre acest dezolant confort. Niciodată scrisorile lui nu te pot lăsa indiferent, și cu atât mai puțin prima lui scriere despre țara și despre revoluția noastră.

Am fost printre primii cărora Sorin Vieru le-a dat să citească articolul în cauză, promășit tradus. M-am opus publicării lui altfel decât însoțit de un comentariu critic, dar nu am reușit să-mi conving interlocutorii. Propunerea mea pornea de la constatarea că articolul este nedrept în „esență” lui țes să folosească conceptul ales de Sorin Vieru pentru delicata broderie din comentariul apărut în numărul 5 al revistei noastre. Nedrept mi se pare verdictul de condamnare fără apel a perspectivei noastre istorice. Iar în oportunitate apăsătoare faptul că acest negativism unidimensional cădea într-un moment când local eforturile inițiate în luptă erau, dezamăgite și neîncrederea, și de spirit destul de larg răspândite pentru a nu mai fi nevoie să te ai atenție.

Între timp a apărut comentariul lui Sorin Vieru dar, deși m-am delectat citindu-l, el nu a potolit setea mea de distanțare critică față de Zinoviev. Mai mult chiar, el mi-a adăugat la setea inițială una nouă: aceea a unei delimitări critice de această prea blajină delimitare critică.

Principalele mele rezerve față de analiza lui Zinoviev privesc similitudinile dintre revoluția din România și schimbările de acelasi ordin intervenite în alte țări; influența contextului internațional asupra izbucnirii ei; perspectivele ei de viitor.

● SIMILITUDINI IN EXCES

„Similitudinea evenimentelor din România cu cele produse în R.D.G. este intrinsecă și inevitabilă” — declară Zinoviev. Similitudinile dintre diferite situații istorice curind întotdeauna o bună doză de aparență, dar în cazul de față nici măcar aparențele nu par să îndreptățască ultima distincție logică rusă.

Impactul de durată și profunzime al unui eveniment istoric nu depinde nici de asemenea lui cu alte evenimente, nici de originalitatea lui. A sublinia una sau alta dintre aceste caracteristici posibile nu înseamnă a sugera judecări de valoare sau ierarhii. Pornind de la acest postulat, amintesc că schimbările din R.D.G. nu au început înăuntrul acestui stat, ci în afara lui; că detonatorul lor nu l-a constituit vreo împrejurare internă, ci hotărârea guvernului maghiar de a deschide granița de Vest; că grupul social care s-a pus cel dintâi în mișcare era alcătuit din turalți care își petreceau vacanța în străinătate; că scopul acestui grup, asumat în zilele următoare și de alte grupuri, nu era să-l răstoarne pe Honecker, ci să atungă în Germania Occidentală care le oferea automat cetățenie și asistență materială. În stadiul inițial această mișcare nu era îndreptată spre salvarea, ci spre părăsirea țării. Protagoniștii mișcării nu erau uniți de forța solidarității sociale, ci de confluența întâmplătoare a unor interese personale; în raport cu puterea, acțiunea lor nu avea un caracter de împotriviș, ci de abandonare a împotrivișii.

Ai doilea val al acestei răsturnări migratoare n-a fost decât prelungirea celui dintâi. Mișcarea avea același sens, dar ea se desfășura acum în interiorul țării, unde mij de est-germani asaltau temerile cu care conceleștii de ai lor venind din Cehoslovacia se îndreptau spre R.F.G.

Frecvența migratoare a primelor două valuri a fost dezavuată de cel de al treilea, o dezavuare, s-ar putea spune, generală, căci ea era împărțită de opoziția care se năstăra în stradă, de puterea agonizantă din Berlinal de Est și de guvernul de la Bonn. Abia acum apare o veritabilă similitudine: în R.D.G. și în România geneza opoziției, la fel de puțin progătită, avea loc în ceea ce s-ar putea numi piața publică. Dar chiar înăuntrul similitudinii pulsează marile deosebiri. Căci pe cind în R.D.G. bisericile îi adă-

N. S. Hrușciov

posteu pe opozanți, bisericile din România îi izgoneau expunându-l tirului ucigaș al Securității. Dar, mai ales, în România, din prima clipă, piața publică a devenit locul unui mascur public, în timp ce R.D.G. nu a trecut prin asemenea orori.

Exercitarea sau evitarea violenței reprezintă discriminantul central dintre

Biroul Politic al PC(b)US în 1934, înainte de declanșarea Marii Terori staliniste

cele două situații, nu numai prin costul în vieți omenești și valori, dar și prin consecințele sociale și politice imediate. Întreținându-se și violența, după extinderea ei în Capitală, revoluția din România a avut nevoie de o singură zi pentru a pulveriza toate instituțiile cardinale ale dictaturii: președinția statului, partidul, guvernul, parlamentul — și pentru a arăta armata de partea populației răsculate. La multe luni după startul evenimentelor, în R.D.G. toate aceste instituții continuă să subsiste, chiar dacă nu continuă să îndeplinească același rol social. Pe acest plan schimbarea din R.D.G. constă într-o redistribuire a rolurilor între aceste instituții, pe cind în România schimbarea constă în nimicirea instituțiilor menționate. Drept urmare, răsturnarea puterii are în R.D.G. caracterul unui proces gradual, desfășurat în contextul unui sistem politic și care încă nu și-a atins stadiul final, pe cind în România ea a avut un caracter seismic, emergentia noii puteri avind loc în cel mai autentic vid politic cu putință.

Răscala românilor a fost mai radicală, a est-germanilor mai moderată. De aceea românii își pîing moșii, iar est-germanii nu au pe cine pîing; românii lucrează la restaurarea marilor edificii avariate în timpul luptelor, pe cind edificiile corespunzătoare din B.D.G. au rămas intacte. Radicalismul revoluției noastre nu este numai un pîing de mîndrie, ci și de mîndrie și auto-înculpare. Alți vestuzeci stalinismului în care am trăit cît și înălturarea ei ne-au costat un preț mult mai greu decât pe majoritatea vecinilor noștri. Rezultatul: sensibilitatea aproape obsesivă a românilor față de congruența/incongruența dintre radicalismul revoluției înfăptuite și radicalismul puterii născute din această revoluție.

● CONTEXT ȘI RESURSE

Nu mai departe de 20 decembrie, Zinoviev avansa asupra României următoarea prognoză pe care o citează în chiar debutul articolului discutat: „Unionea Sovietică și Occidentul nu vor tolera perpetuarea regimului Ceaușescu și vor acționa astfel încît în România să se pro-

ducă ceva similar cu ceea ce s-a și produs în R.D.G.”. Cele ce urmează sugerează convingerea autorului că istoria s-a grăbit să-l confirme predicția. Predicția cuprinde două repere și de fapt ambele au fost infirmate de cursul evenimentelor. În primul rînd, după cum încercăm să arătăm mai înainte, cele petrecute în România seamănă prea puțin cu evenimentele intervenite anterior în R.D.G. Iar în al doilea rînd — și mai ales — revoluția milioanele de români înfruntînd cu minile goale o reprimare sălbatică nu a reprezentat nicicum efectul unei acțiuni coordonate a U.R.S.S. și Occidentului. Coordonări de acest fel au putut fi observate abia mai tîrziu și s-au lîvit în mod cu totul spontan, ca de pildă înainta inițiativă comună luată de Kremlin și de Buckingham Palace de a retrage înaltele decorații acordate dictatorului, într-un moment în care acesta nu se mai afla în situația de a le accepta.

Prin această observație nu intenționez să minimalizez imensa importanță pe care a avut-o pentru revoluția română contextul internațional în care a izbucnit. Nu numai situația României și a celorlalte țări Est-Europene, dar situația întregii lumi ar fi fost azi alta dacă acum cinci ani Politburoul de la Moscova l-ar fi ales pentru funcția supremă pe contracandidatul lui Gorbaciov, Romanov. Pe restorica a schimbat substanțial climatul politic al lumii și relațiile internaționale. Printre altele, ea a făcut posibilă pentru Europa de Est transformarea colei de a

A. A. Zinoviev

două jumătăți a anului 1990 într-o veritabilă versiune modernă a anului 1948. La rîndul lor, cancelariile occidentale, și mai ales opinia publică occidentală, care îl susținuseră atîta timp pe autocrațul de la București, li deveniseră în ultimii ani din ce în ce mai puțin amicale. Laolaltă cu toate acestea, dezagregarea precipită a stalinismului în regiune a creat un context internațional foarte favorabil și stimulator pentru revoluția populară din România. Ca orice explozie socială de asemenea proporții, această revoluție nu poate fi explicată în afara contextului internațional care a favorizat-o, după cum nu poate fi redusă la influența acestui context.

Contextul reprezintă cadrul în care se desfășoară o acțiune, dar nu reprezintă acțiunea însăși. Fără astfel de ilocieri, ar trebui să credem că acțiunea declanșată în decembrie pe malurile Begăi continua de fapt o altă acțiune, necunoscută nouă și lumii, inițiată anterior pe malurile fluviului Moscova și als Poto-macului. Avansînd pe această direcție a unei maxime improbabilități, ar trebui să credem mai departe că ceea ce l-a ridicat pe milioanele de români împotriva tiraniei a fost o acțiune pornită din exterior de care ei nu aveau și nu au luat niciodată cunoștință.

Analiza acestor evenimente ne obligă să distingem între contextul revoluției și forțele ei motrice. Asemenea distincții sînt mai anevoie de trasat în cazul R.D.G., unde acțiunea însăși demara în și prin context, în afara teritoriului național. Pornită dintr-o țară străină — Ungaria, și orientată spre o țară străină — R.F.G., această acțiune se folosea în primele ei faze de R.D.G. ca de o simplă zonă de tranziție. În cazul României nu este nevoie de eforturi analitice, simpla observație empirică este mai mult decât suficientă pentru a constata că forța motrice a revoluției din România a constituit-o propria ei populație urbană. Studenți, muncitori, intelectuali, funcționari, elevi, pensionari — apoi soldați și ofițeri — au alcătuit împreună acei tăvălug al istoriei care a strivit cu o lăteală de necrezut dictatura. Tocmai această identitate a forței sale motrice conferă evenimentelor din decembrie 1989 caracterul unei revoluții populare.

(Va urma)